

„МЕЖДУ ФОЛКЛОРА И ЛИТЕРАТУРАТА“
от ПЕТЪР ДИНЕКОВ

Изд. Български писател, С., БП, 1878. 503 с;

Новата книга на Петър Динев, „Между фолклора и литературата“ предизвиква към размишляване всеки специалист и всеки читател, който се вълнува от богатата и драматична съдба на многовековната българска литература. Започнала своя възход с бляскавото дело на първоучителите Кирил и Методий, познала периоди на разцвет, оказала могъщи влияния върху други славянски и неславянски народи, българската литература минава през изпитания, на каквито други литератури може би не биха издържали. И през цялото време на възход и погроми тя се намира в сложни, често пъти изключително благотворни връзки с фолклора.

Взаимоотношенията между фолклор и литература са едни от най-трудните за изследване проблеми на българската литература и проучванията, посветени на тази тема, са малко. През последните години обаче се появиха две особено ценни книги: „Увод в южнославянския реализъм“ (второ издание под заглавие „От фолклор към литература“) на Боян Ничев и разглежданата книга на Петър Динев. Работата на Боян Ничев вече получи своята висока оценка, затова предмет на моята рецензия ще бъде книгата на П. Динев. Откъдето и да започнем да разглеждаме сборника със статии „Между фолклора и литературата“, не можем да не изтъкнем на първо място изключителната ерудираност на П. Динев по разглежданите въпроси. Той е от малкото български литературоведи, които познават еднакво добре както старата, така и новата и съвременната българска литература. Заедно с това той е един от най-известните наши фолклористи. Подобно стечение на благоприятни фактори се среща рядко в науката. Акад. Динев не си е поставил за цел монографично изследване на разглежданите въпроси. В своите статии той е засегнал различни аспекти на взаимоотношенията между литература и фолклор. Въпреки това в крайна сметка се получава едно почти цялостно разглеждане на тези взаимоотношения. Още в първата статия „Фолклорът в историческата съдба на българския народ“ Динев разглежда средищното място, което заема фолклорът в духовния живот на българина през вековете. На базата на сериозни проучвания и

наблюдения авторът проследява ролята на фолклора като огледало на историческото минало на народа, влиянието на фолклора върху народното съзнание и функцията на фолклора в развитието на българската култура, за да заключи: „Хилядолетната функция на фолклора като култура на народните маси има важно значение в историческото развитие на българския народ.“ Тук заслужават внимание както мислите на учения за ролята на фолклорната естетическа система до наши дни, така и мислите за влиянието на фолклора от средата на XIX в. като един от най-важните фактори при развитието на новата българска литература. Извеждайки ред ценни изводи, авторът същевременно поставя и нови проблеми за разглеждане, като например социологическите проблеми на фолклора, които първа подлежат на изследване.

Една от най-ценните работи в разглеждания сборник е статията „Фолклор и литература“. Тук Динев не само проследява споровете по този въпрос у нас и в чужбина, но и предлага свои схващания по този наистина възлов проблем. Особено впечатлява неговото наблюдение за докосването на фолклор и литература през Средновековието, макар и на различна мироведна основа: „Следователно фолклор и литература са израснали върху различна мироведна основа, развиват се в различна социална среда и когато в Средновековието се докосват, те се срещат в низините — там, където живеят апокрифи, разкази, народни жития, легенди.“ Ключово място в разбиранията на П. Динев за връзките между фолклор и литература заема неговият възглед, че това са две страни на една и съща дейност и че ние трябва да търсим синтеза, а не противопоставянето. При това положение Динев съвсем основателно и справедливо опонира на възгледи, битували още от времето на Пенчо Славейкова статия „Българската народна песен“ (1904), в която той стига до пълно противопоставяне на фолклор и литература в историята на нашата култура през средните векове. Като лайтмотив на цялата книга на Динев може да се приеме мисълта на учения, че фолклорът и литературата често вървят ръка за ръка, че те са „две духовни стихии, които в своето историческо развитие могат не само да се срещнат и докоснат, но да се преплетат и да тръгнат по общ път“. Тук Динев има пред вид ролята, която изиграва народното

поетическо творчество за основно преобразяване на литературата ни през Възраждането. Диневски използва ред примери, за да покаже тези преплитания, като се почне от Найден Геров, П. Р. Славейков, Г. Раковски, Никола Козлев, Константин Миладинов, Любен Каравелов и се стигне до Христо Ботев. В прозата той посочва имената на Васил Друмев, Любен Каравелов, Илия Блъсков, Т. Г. Влайков, П. Ю. Тодоров. Специално място е отделено на отношението на Пенчо Славейков и на Яворов към народното творчество, а между двете световни войни на Йордан Йовков и на Елисавета Багряна. Че фолклорът продължава да носи животилна сила за литературата, ни говори и творчеството на двама самобитни съвременни писатели като Йордан Радичков и Николай Хайтов. На тях авторът е посветил и специална статия „Фолклорът и творчеството на Николай Хайтов и Йордан Радичков“. (Аз бих добавил имената и на трима съвсем млади белетристи като Димитър Яръмов, Георги Мраковски и Анчо Калоянов, а в поезията на Марин Георгиев.) Особено внимание заслужава и въпросът за т. нар. фолклоризъм, за който Диневски посочва примери в следосвобожденската литература (преди това той не е така функционален и продуктивен).

В своя сборник Диневски ни предлага и няколко изследвания върху отделни жанрове на фолклора. Това са работите „Хайдушките народни песни“, „Българската народна балада“, „Народни легенди и предания в старата литература“, „Битови приказки“. На тези теми в нашата наука е писано недостатъчно. Особено за народните легенди и предания в старата литература и за битовите приказки. Авторът на тези изследвания отделя голямо място на художествената специфика и сила на разглежданите жанрове и на ролята им в нашето литературно развитие. Търсейки примерно особеностите на българската балада, ученият я определя като „балада от романтичен тип“, а нейна характерна отлика е дълбокият ѝ трагизъм. Ние рядко срещаме и проучвания върху поетиката на различните дялове на българския фолклор. В това отношение статията „Някои особености на поетиката на съвременната народна песен“ (1960) заслужава специално внимание не само като първи опит в тази област, но и с професионалната вещина на своя автор. Но мисля, че ученият е платил известна дан и на увлеченията, които нашата фолклористика проявяваше към съвременната народна песен през 50-те години, като за сметка на идейността игнорираше художествените досгойства на съвременния фолклор. А, както посочва на друго място Диневски, в обсега на изследвача трябва да влизат преди всичко „ония произведения, които имат художествена стойност“.

В книгата си П. Диневски нееднократно засяга и въпроса за връзката на фолклора с живота на народа. Без тази връзка фолклорът е немислим, именно чрез нея той черпи

своята магическа сила. Авторът на „Между фолклора и литературата“ разглежда и такива интересни въпроси като „Фолклор и история“, „Език и народна съдба“. Той посочва различията, които съществуват между език на фолклора и диалект, за да изведе една изключително плодотворна идея за фолклора като отворена естетическа система. В „Език и народна съдба“ Диневски пише: „Фолклорът получава възможност да отразява живота, съзнанието, чувствата не само на затворена, ограничена, локална среда; заедно с това той е една отворена система, в която се включват непрекъснато чрез езика нови светове. — нови светове в пространството и времето и този непрестанен процес придава на фолклора общонародни черти. В това се състои диалектиката на неговото развитие: динамично съжителство на конкретното, локалното, временното с общото, общонародното, „надвременното“. Все във връзка с въпроса за отношението между фолклор, език и народна съдба ученият констатира, че „съществува пълно единство между фолклор, език и народ“. Като апотеоз на любовта на големия учен към неизчерпаемото духовно богатство на българския народ звучат думите от цигирната статия: „Застаен ли ням спрямо народа си, ти вече престава да му принадлежиш.“

Много богати наблюдения прави нашият известен литературовед и по отношение на проблема за преминаването от фолклора към национална култура в двете си статии: „От фолклорна към национална култура“ и „Между фолклора и литературата“. От всички наблюдения и изводи на Диневски обаче най-актуални според мен са неговите констатации за ново обличаване на литературата с фолклора през последните двадесет години. Това обличаване доведе не само до освежаване на поетиката на съвременната литература, но и засили нейното духовно родство с големите традиции на миналото. Йордан Радичков, Николай Хайтов, Антон Дончев, Генчо Стоев, Вера Мутафчиева, Станислав Сивриев, а и много млади след тях черпят от един от най-плодотворните извори на българската литература. Нещо повече, аз смятам, че през 60-те години такива автори като Димитър Талев, Николай Хайтов и Йордан Радичков възродиха интереса изобщо към българската литература, който беше позалинял.

Петър Диневски извежда въпроса за връзката между фолклор и литература като съществена черта на българското художествено слово и това може би е най-голямото достойнство на неговата книга. Защото от частен литературоведски проблем той се превръща в характерен белег изобщо на българския литературен модел.

„Между фолклора и литературата“ е книга, богата не само с нови изследователски идеи и концепции. Тя като че ли е написана и по-артистично. Като започнем от краткия предговор на автора и свършим с портретите на видни български фолклористи и събирачи

на фолклор като братя Миладинови, Кузман Шапкарев, Стефан Веркович, Христо Вакарелски, Пвстана Романска, Димитър Осини.

Много още може да се пише за книгата на Петър Динев, но в една рецензия нейната проблематика едва ли би могла да бъде изчерпана. Тук не можем да не споменем богатата оселоменост на учения, познаването на съвременните постижения в областта на литературознанието не само у нас, но и в чужбина, прецизни изследователски апарат.

Книгата „Между фолклора и литературата“ има привоен характер не само по отношение на разглеждания проблем фолклор—литература, но и по отношение на въпросите за периодизацията на българския фолклор, на неговото конкретно естетико-художествено изследване и пр. В този смисъл сборникът „Между фолклора и литературата“ е сред най-сериозните постижения не само в голямото научно дело на Петър Динев, а и изобщо в нашето съвременно литературознание.

Луко Захариев

СЪВРЕМЕНИЦИ ОТ АТАНАС СВИЛЕНОВ С., БП, 1879

Критическият дневник на Атанас Свиленов „Съвременници“ обхваща период от време, включващ повече от едно десетилетие. Литературните явления, които той обхваща, са от областта на лириката, прозата и критиката — една обширна територия, в която авторът свободно избира своите пристрастия. Честото участие на А. Свиленов в оперативните форми и вроденият му верен литературен усет са създали бързите и точни рефлексии на перото му.

Внушително впечатление правят в книгата „Съвременници“ портретните изследвания за отделни поети. Често в разгадаване магията на поезията Свиленов е в своята стихия. Открояват се с вътрешна пълнота и интересно критическо вникване портретните скици за Г. Джагаров, Л. Левчев, П. Матев, Б. Петров, Блага Димитрова, Г. Свежин, Д. Дамянов, Н. Инджов, П. Алипиев, П. Караангов, М. Шопкин, Н. Йорданов. Портретният жанр в критиката е един от най-трудните и А. Свиленов показва подчерган афинитет към него. С безпогрешен усет той се насочва към сърцевината на проблемите, които характеризират отделната поетична личност. С точни цитри се очертава атмосферата, връзката с поколението, приликите и отликите в поетичните интонации на авторите. Не от читателите и от фактите само, а по-скоро от цялостното „слобяване“ на материала, от композиционните обрати, асоциации и връзки се разкриват в статните особеностите на всеки творец поотделно. Прозвучава страстно патриотично-мъжественият, суров и нежен поетичен глас на Джагаров. Пред читателя изпъква в раз-

движен план неговата обаятелна, неспокойно-търсеца драматична натура.

Особено интересен в книгата е критическият триптих за Л. Левчев. Обхванато е развитието на поета в различни интервали от 1961 г. до 1977 г., т. е. от момента, когато около поезията на Левчев най-много се спореше, до днес, когато той получи световно признание. Самият Свиленов е от априлското поколение на Левчев и може би тъкмо това му е помогнало да почувства и прозре още в първите малко непринично дръзки прояви на поета неповторимостта и новаторството на неговото самобитно модерно дарование. Младешката разпаденост и жар, с които критикът зашпица на времето оригиналния почерк на Левчев, са характерни и днес за стила на Свиленов. Годишните не са намалили остротата и чувствителността на критическите му реакции, не са притъпили изострения му поетичен вкус.

Към сияния поток в поезията Свиленов е безпопаден и воюва със страст и непримиримост. Неслучайно той включва в своята книга и няколко острокритични рецензии за някои негативни прояви в поетичната нива, в която не липсват бурени („След десетата книга“, „Сноп с плевели“, „Експерименти и резултати“ и др.). Свиленов не се отрича от критическите си пристрастия, готов е винаги да спори и да защитава това, в което вярва и което истински цени. Неговата полемичност не е издребяване и не прераства никога в заядливост. Обикновено критикът, дори и когато изказва най-отрицателно мнение, се стреми да бъде пределно обективен, да посочи и някои положителни страни, ако действително има такива.

В критическата си практика Свиленов е находчив и артистичен. Той умее с лекота да борава с фактите и да извлича от тях максимума, за да докаже своята теза. Владее майсторството да види и подбере важното и неповторимото у един творец, това, което го отличава от другите. Затова не се забелязва повторемост в критическия му маниер, защото подхожда към всекиго с мярка, която най-точно му приляга. Можем дори да не сме напълно съгласни с някои оценки, но критикът успява убедително да разгърне виждането си за отделния поет, да го представи в светлина, която изяснява най-важното в неговия натюрел.

За Блага Димитрова и Валери Петров има вече много изписани страници. Но ако прочетем критическите миниатюри „Драмата да живее истински“ и „Валери Петров“ ние сме покорени от чистотата на критическото преоткриване, от новия блясък, с който се открояват вече познатите черти. Като обединяващ мотив в поезията на В. Петров е посочено усещането за преходността между крайностите, връзката между младостта и старостта. Иронично-философският подтекст не натежава в стиха поради въздушната лирична виртуозност у В. Петров, която преминава естествено и в неговите песни и филми. При-